

Граф Монте-Крісто : Т. 2

Про книгу

«Граф Монте-Крісто» Александра Дюма — один із улюблених романів багатьох поколінь читачів. Це розповідь про несправедливо засудженого й ув'язненого в замку Іф юнака Едмона Дантеса. Зумівши утекти з в'язниці й відшукавши скарб, він прагне справедливості та відплати... Що чекає на його кривдників? Чи принесе ця помста задоволення самому Дантесові? Історія добра і зла, кривди й помсти, змальована у книзі, сповнена неабиякої інтриги... До уваги читачів другий том цього захоплюючого роману. Поділ на розділи та томи здійснено на основі прижиттєвого видання твору; такого ж принципу дотримуються і європейські видавці (на ньому, зокрема, заснований і єдиний відомий на сьогодні друкований переклад роману українською мовою, що побачив світ 1924 року у Вінніпеґу).

Александр Дюма

Граф Монте-Крісто

1845

БОГДАНОВА ШКІЛЬНА НАУКА

Том 2

© Видавництво "НК-Богдан"

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-7788-0

Александр Дюма

ГРАФ МОНТЕ-КРИСТО

Том II

(1845)

Переклад з французької

Ігоря Андрущенка

Перекладено за виданням:

Le comte de Monte-Cristo par Alexandre Dumas.

Publié par Dufour et Mulat. Paris, 1855.

Переклад з французької *Ігоря Андрущенка*

Ілюстрації *Поля Гаварні і Тоні Йоанно*

«Граф Монте-Крісто» *Александра Дюма* — один із улюблених романів багатьох поколінь читачів. Це розповідь про несправедливо засудженого й ув'язненого в замку Іф юнака Едмона Дантеса.

Зумівши утекти з в'язниці й відшукавши скарб, він прагне справедливості та відплати... Що чекає на його кривдників?

Чи принесе ця помста задоволення самому Дантесові?

Історія добра і зла, кривди й помсти, змальована у книзі, сповнена неабиякої інтриги...

До уваги читачів другий том цього захоплюючого роману.

Поділ на розділи та томи здійснено на основі прижиттєвого видання твору; такого ж принципу дотримуються і європейські видавці (на ньому, зокрема, заснований і єдиний відомий на сьогодні друкований переклад роману українською мовою, що побачив світ 1924 року у Вінніпегу).

XXXII

Пробудок

Коли Франц прокинувся, речі довкола здалися йому продовженням сну; йому ввижалося, що він у якомусь гробівці, куди, наче жалісливий погляд, ледь сягає сонячний промінь; він простягнув руку і намацав голий камінь; потім підвівся і побачив, що лежить у плащі на ложі з сухого вересу, м'якесенькому і страшенно духмяному.

Привиддя зникло, і статуї, наче це були примари, що повиходили з могил, поки він спав, зникли, тільки-но він прокинувся.

Франц зробив кілька кроків у той бік, звідки линув промінь світла; примарні пригоди поступилися місцем спокійній дійсності. Парубок зрозумів, що він у печері, і, підійшовши до напівкруглого виходу, розгледів блакитне небо й синє море. Повітря й вода ясніли у променях ранкового сонця; на березі сиділи матроси: вони розмовляли і сміялися; кроків за десять від берега на котві плавно гойдався човен.

Якусь мить юнак насолоджувався прохолодним морським вітерцем, що пестив його обличчя; слухав, як тихо хлюпають хвилі, набігаючи

на берег і залишаючи на кручах мереживо піни, білої, як срібло; несвідомо, бездумно поринав він у божественну красу, якою вирізняється природа і яку надто ясно відчуваєш після фантастичного сновидіння; поступово, дивлячись на життя природи, таке спокійне, чисте й величне, він відчув, які ж були неправдоподібні його сни, і спогади почали виповнювати його пам'ять.

Він згадав, як прибув на острів, завітав до отамана контрабандистів, пригадав підземний палац, сповнений розкоші, чудову вечерю і ложку гашишу.

Втім, у ясному денному світлі йому здалося, що, відколи дійшло до всіх цих пригод, сплив принаймні рік: такий живий був у його пам'яті сон, і такої ваги прибирав він у його думці. Часом уява малювала йому котрись із примар, які тишили його ніч своїми ласками: вона то з'являлася серед матросів, то сунула поміж скель, то гойдалась у човні. Зрештою, голова у нього була свіжа, тіло чудово відпочило; анінайменшого тягаря, навпаки, почувався він прекрасно й із особливою радістю вдихав свіже повітря і підставляв обличчя під сонячне проміння, щедріше ніж зазвичай.

Франц почимчикував до матросів.

Побачивши парубка, ті попідводились, а господар човна підійшов до нього.

— Його мосць Синдбад-Мореplавець, — мовив він, — наказав кланятися вашій мосці і висловити свій жаль з приводу того, що він не зміг із вами попрощатися; його мосць сподівається, що ви його вибачите, коли дізнаєтеся, що дуже нагальні справи змусили його плисти до Малаги.

— Он що?! — здивувався Франц. — Невже все це правда, друже Гаetano? Хіба є на цьому світі чоловік, який по-царськи приймав мене на цьому острові, а поки я спав, відплив?

— Звісно, є, а онде його яхта, яка йде під усіма вітрилами: і якщо ви поглянете у вашу зорову трубу, то, цілком ймовірно, розгледите поміж її екіпажа вашого господаря.

І Гаetano вказав рукою на суденце, яке тримало курс на південний край Корсики.

Франц дістав свою зорову трубу, налаштував її та подивився у вказаний бік.

Гаetano не помилився. На кормі, розвернувшись обличчям до острова, стояв таємничий незнайомиць і так само, як Франц, тримав у руці зорову трубу; він був у тому ж вбранні, в якому напередодні постав перед своїм гостем, і махав хусткою на знак прощання.

Франц вийняв хустку і теж помахав у відповідь.

За секунду над кормою спурхнула легка хмарка диму, вишукано відірвалася від корми і поволі полинула до неба; Франц почув слабкий постріл.

— Он, чуєте? — запитав Гаetano. — Це він прощається з вами.

Франц узяв карабін і вистрелив у повітря, не сподіваючись, утім, що звук пострілу зможе подолати відстань, яка відділяла його від яхти.

— Що тепер накаже ваша мосць? — запитав Гаetano.

— Спершу запалить мені смолоскип.

— А, розумію, — мовив господар, — хочете відшукати вхід у чарівний палац. Бажаю вам успіху, ваша мосць, якщо це вас потішить; смолоскип я вам зараз дістану. Я й сам ламав над цим голову, навіть разів три-чотири намагався шукати, але, нарешті, кинув. Джованні, — покликав він, — запали смолоскип і подай його мосці.

Джованні зробив, як йому наказали, Франц узяв смолоскип й увійшов у підземелля; за ним ступав Гаetano.

Юнак упізнав місце, де прокинувся на ложі з вересу, наразі ще прим'ятого; але як не водив він смолоскипом, освітлюючи стіни печери, проте бачив лише сліди диму: вони свідчили про те, що багато хто до нього вдавався до тих самих розшуків.

І все ж він оглянув кожен п'ядь гранітної стіни, непроникної, як майбутнє; де бачив найменшу щілину, скрізь стромляв свій мисливський ніж; на кожен прискалок юнак натискав, сподіваючись, що той посунеться; але все було марно, і він без жодного зиску згаяв дві години.

Нарешті він відмовився від свого наміру; Гаetano тріумфував.

Коли Франц вернув на берег, яхта здавалася вже тільки білою цяткою на обрії. Він скористався своєю зоровою трубою, але навіть і в неї годі

було що-небудь розгледіти.

Ґаетано нагадав йому, що він приїхав сюди полювати на диких кіз — про це Франц геть забув. Він узяв рушницю і подався бродити по острову з виглядом людини, яка радше пильнує обов'язків, аніж бавиться, і за чверть години підстрелив козу і двох козенят. Але ці кози, хоча й такі ж дикі й спритні, як сарни, вельми нагадували наших домашніх кіз, отож Франц не вважав їх дичиною. Крім того, у його голові були куди сміливіші думки. З учорашнього вечора він став героєм казки з «Тисячі й однієї ночі», і його невпинно тягнуло до печери.

Попри невдачу перших пошуків, він спробував удруге, наказавши тимчасом Ґаетано засмажити одне козеня. Ці повторні пошуки тривали так довго, що, коли Франц повернувся, козеня було вже засмажене і сніданок готовий.

Франц сів на те саме місце, де напередодні дістав запрошення повечеряти у таємничого господаря, і знову побачив маленьку яхту — мовби чайка на гребені хвилі, вона невпинно пливла в бік Корсики.

— Як же це? — звернувся він до Ґаетано. — Ви ж сказали мені, що пан Синдбад відплив у Малагу, а про мене, то він пливе просто на Порто-Веккіо.

— Хіба ви забули, — заперечив господар човна, — що серед його екіпажа зараз двоє корсиканських розбійників?

— Справді! То він хоче висадити їх на берег? — сказав Франц.

— Атож. Цей чоловік, кажуть, ні Бога, ні чорта не боїться і готовий дати п'ятдесят миль гаку, щоб прислужитися якомусь бідоласі!

— Але ж такі послуги можуть посварити його з урядом тієї країни, де він так оце добродичить, — зауважив Франц.

— Ну, то й що! — відповів сміючись Ґаетано. — Який йому клопіт до тих урядів? Він і за устілку їх не має! Нехай спробують за ним погнатися! По-перше, його яхта — не судно, а птиця, і будь-якому фрегату дасть фору в три вузла на дванадцять; а по-друге, варто йому тільки зійти на берег, хіба не знайде він скрізь друзів?

З усього цього випливало, що Синдбад, привітний господар Франца, мав честь накладати з перемитниками і розбійниками всього

узбережжя Середземного моря, що давало йому досить особливий статус.

Франца ніщо вже не стримувало на Монте-Крісто; він утратив будь-яку надію відкрити таємницю печери і тому вирішив мерщій поснідати, наказавши матросам приготувати човен, бо ж, поївши, збирався рушати.

Через півгодини він був уже на облавку.

Юнак кинув останній погляд на яхту: та ось-ось мала пірнути у затоку Порто-Веккіо.

Франц подав знак до відплиття.

Тієї ж миті, коли човен рушив, яхта зникла.

Разом із яхтою зник останній слід минулої ночі: вечеря, Синдбад, гашиш і статуї — усе потонуло для Франца в єдиному сновидінні.

Човен плив цілий день і цілу ніч, а вранці другого дня, коли зійшло сонце, зник і острів Монте-Крісто.

Щойно зійшовши на берег, Франц принаймні на деякий час забув про свої пригоди і заходився доводити до кінця світські справи у Флоренції, щоб податися до Рима, де на нього чекав приятель. Врешті-решт він виїхав і в суботу ввечері прибув поштовою каретою на площу Митниці.

Кімнати, як ми вже сказали, були для них наготовлені, тож йому залишалось тільки дістатися готелю маестро Пастріні, а це були не жарти, бо вулицями хмарою йшли люди, і Рим уже посідало глухе й тривожне хвилювання, що передує подіям великої ваги. А таких у Римі щороку буває чотири: карнавал, Білий тиждень, свято Тіла Господнього і день Святого Петра.

Решту часу місто перебуває у похмурій апатії — стані між життям і смертю, що робить його схожим на опочинок між цим і тим світом — опочинок неймовірно прекрасний, сповнений поезії і своєрідності, у якому Франц зупинявся вже разів п'ять-шість і який з кожним разом здавався йому дедалі чарівнішим і дивовижнішим.

Нарешті він продерся крізь дедалі більший і неспокійніший натовп і досяг готелю. На перше його питання йому відповіли з грубістю, властивою заклопотаним кучерам і власникам переповнених готелів,

що місця в готелі «Лондон» для нього немає. Тоді він послав свою візитівку маестро Пастріні і покликався на Альбера де Морсера.

Це подіяло. Маестро Пастріні сам вибіг до нього, вибачився, що змусив його милість чекати, вилаяв слуг, вихопив свічник із рук чичероне, який устиг захопити мандрівника, і збирався вже надвести його до Альбера, аж той сам вийшов до нього назустріч.

Замовлений номер складався з двох невеликих кімнат і приймальні. Обидві кімнатки виходили вікнами на вулицю: обставина, що її маестро Пастріні підкреслив як неоціненну перевагу. Усі інші кімнати на цьому поверсі винайняв якийсь товстосум, чи то сицилієць, чи то мальтієць, — господар точно не знав.

— Все це дуже добре, маестро Пастріні, — сказав Франц, — але ми хотіли б зараз же повечеряти, а на завтра і на наступні дні нам потрібна коляска.

— Що ж до вечері, — кинув хазяїн готелю, — то подадуть її вам негайно, а от коляску...

— Тобто? Що означає «а от коляску»? — вигукнув Альбер. — Хвилинку, хвилинку, маестро Пастріні, це не жарти! Нам потрібна коляска.

— Ваша милосте, — сказав господар готелю, — ми зробимо усе, що нам до снаги, аби вам її дістали. Це все, що я можу вам обіцяти.

— А коли ми отримаємо відповідь? — запитав Франц.

— Завтра вранці, — відказав господар.

— Кий біс! — вилаявся Альбер. — Заплатимо дорожче та й годі. Штука відома: у Дрека й Арона беруть двадцять п'ять франків у звичайні дні і тридцять або тридцять п'ять у неділі і на свята; накиньте ще по п'ять франків баришівного на день, вийде сорок — годі й говорити.

— Боюся, що ваша милість і за подвійну ціну не зможе що-небудь дістати.

— То нехай запряжуть коней у мою дорожню коляску. Вона трохи потерманилась у дорозі, але дарма.

— Коней катма.

Альбер подивився на Франца як людина, котра не розуміє, що йому говорять.

— Ти це розумієш, Франце? Катма коней, — сказав він, — а не можна дістати бодай поштарських?

— Усіх уже порозбирали тижнів два тому, і тепер залишилися ті, без яких не обійтися на пошті.

— Що ви на це скажете? — звернувся Франц до Альбера.

— Скажу, що, коли щось понад моє розуміння, то зазвичай не зупиняюся на цій речі і переходжу до іншої. Готова вечерея, маестро Пастріні?

— Звісно, ваша милосте.

— То спершу повечереємо.

— А коляска й коні? — запитав Франц.

— Не псуйте собі дармо крові, друже мій. Вони й самі знайдуться; треба тільки як слід потрусити калиткою.

І Морсер із дивовижною філософією людини, яка вважає за можливе все, поки у неї тугий гаманець або повні кишені, повечеряв, ліг у ліжко, спав, мов гріха не знав, і бачив уві сні, що їздить карнавалом у колясці шестернею.

XXXIII

Римські розбійники

Другого дня Франц прокинувся першим і одразу ж задзвонив. Ще не встиг дзвіночок замовкнути, як увійшов сам маестро Пастріні.

— Ось бачите, — переможно сказав господар, не чекаючи навіть, що Франц його запитає, — учора я не помилився, ваша милосте, коли не наважився нічого вам обіцяти; запізно ви схаменулись, і в усьому Римі немає жодної коляски, себто на останні три дні, звісно.

— Атож, — відказав Франц. — Саме на ті дні, коли вона до зарізу потрібна.

— Про що це? — запитав Альбер, входячи. — Жодної коляски?

— Точно, — відказав Франц. — Ви, мій друже, як в око вліпили.

— Нічого не скажеш, гарненьке містечко, вічне ваше місто!

— Себто, ваша милосте, — заперечив маестро Пастріні, бажаючи підтримати гідність столиці християнського світу в очах заїжджих, — я хочу сказати, що немає коляски з недільного ранку до вівторкового вечора; але до неділі ви, якщо схочете, знайдете хоч п'ятдесят.

— Ти ба! Так воно краще, — мовив Альбер. — Сьогодні у нас четвер, — хтозна, що може трапитися до неділі.

— Припхається ще тисяч десять-дванадцять гостей, — відказав Франц, — і становище ще більше ускладниться.

— Любий друже, — зауважив Морсер, — давайте насолоджуватися справжнім і не сумувати з приводу майбутнього.

— Принаймні вікно у нас буде? — спитав Франц.

— Вікно? Куди?

— На Корсо¹, чорт бери!

— А, звісно, вікно! — вигукнув маестро Пастріні. — Де там! І думку покиньте! Було одне вільне, на шостому поверсі палаццо Дорія, проте і його віддали якомусь російському князю за двадцять цехінів² на день.

Парубки з подивом презирнулися.

— Знаєте, мій голубе, — сказав Франц Альберу, — що нам найкраще зробити в такому разі? Їхати на карнавал до Венеції; там, якщо ми не знайдемо колясок, принаймні є гондоли.

— Як рак свисне! — вигукнув Альбер. — Я вирішив побачити римський карнавал і побачу його хоч би на дибах.

— Овва, прекрасна ідея, — підхопив Франц, — зокрема, щоб гасити мокколетті³; переберемося за полішинелів⁴, вампірів чи жителів Ланд і матимемо запаморочливий успіх.

— Чи хотіли б панове дістати повіз хоча б до неділі?

— Чорт забирай! — розлютився Альбер. — Невже ви думаєте, що ми бігатимемо вулицями Рима на своїх двох, наче які-небудь писарчуки?

— Зроблю, що ви наказуєте, панове, якнайшвидше, — сказав маестро Пастріні. — Тільки попереджаю, що екіпаж вам коштуватиме шість піастрів на день.

— А я, люб'язний синьйоре Пастріні, — підхопив Франц, — я — не наш сусід мільйонер, попереджаю вас, що в Римі я вчетверте і знаю

ціну повозів у будні, у свята і неділі; ми вам дамо дванадцять піастрів за три дні, сьогоднішній, завтрашній і післязавтра, і ви ще незле на цьому побаришуєте.

— Дозвольте, ваша милосте!.. — спробував заперечити маестро Пастріні.

— Як хочете, дорогий господарю, як хочете, — сказав Франц, — коли ж ні, то я сам сторгуюся з вашим abettatore⁵, бо ж і сам добре його знаю, це мій старий приятель, він уже чимало заробив завдяки мені і, сподіваючись, що зароблятиме й далі, візьме з мене менше, ніж я вам пропоную; ви втратите різницю з власної вини.

— Не переймайтеся, ваша милосте, — сказав маестро Пастріні з посмішкою італійського оббирача, який визнає себе переможеним. — Я постараюся зробити все щонайкраще і, сподіваюся, зумію вас задовольнити.

— Чудесно! Оце воно.

— Коли накажете подати повіз?

— За годину.

— За годину він буде біля воріт.

І справді, за годину повіз чекав на парубків; це була звичайнісінька візницька дрожка, з огляду на урочисту нагоду піднесена до чину коляски. Але, попри її злиденний вигляд, парубки вважали б за щастя, якби дістали таку на останні три дні карнавалу.

— Ваша світлосте! — крикнув чичероне, побачивши Франца, який вистромився у вікно. — Подати карету до палацу?

Хоча Франц і звик до бундючних висловів італійців, він усе ж озирнувся навколо; утім, слова чичероне стосувались явно до нього.

«Його світлістю» був він сам, під каретою малася на увазі дрожка, а палацом називався готель «Лондон».

Уся дивовижна схильність італійців до вихваляння втілилась у цій одній фразі.

Франц і Альбер зійшли вниз. Карета під'їхала до палацу. Їхні світлості розвалилися в екіпажі, а чичероне скочив на позадки.

— Куди зволите їхати, ваші світлості?

— Спочатку до храму святого Петра, а потім до Колізею, — як справдешній парижанин, сказав Альбер.

Одне Альбер не знав: щоб оглянути собор святого Петра, потрібен цілий день, а щоб його вивчити — цілий місяць. Отож увесь день парубки збавили, оглядаючи храм.

Раптом друзі помітили, що вечоріє.

Франц подивився на годинник: було вже пів на п'яту.

Довелося вирушати додому. Виходячи з екіпажа, Франц наказав візникові бути біля під'їзду о восьмій. Він хотів показати Альберу Колізей у місячному світлі, як показав йому храм св. Петра по видноті. Коли показуєш приятелю місто, в якому сам уже бував, то вкладаєш у це стільки ж кокетства, як коли знайомиш його з жінкою, коханцем якої сам колись був.

Тому Франц сам зазначив кучерові маршрут. Він мав виїхати у ворота дель Пополо⁶, котити вздовж зовнішнього муру і в'їхати в ворота Сан-Джованні. Таким чином Колізей заскочить їх зненацька, і велич його ні на йоту не принизять ані Капітолій, ні Форум, ні арка Септимія Севера, ні храм Антоніна і Фаустини на Віа Сакра⁷, що їх вони могли б побачити дорогою до нього.

Сіли обідати. Маестро Пастріні пообіцяв їм неабиякий бенкет; натомість подав такий-сякий обід, але прискіпуватися було ні до чого.

Під кінець обіду з'явився господар; Франц подумав, що той прийшов вислухати його компліменти, і вже збирався йому якийсь відважити, та Пастріні з перших же слів перервав його.

— Ваша милосте, — сказав він, — мені вельми лестить ваша похвала; але зайшов до вас я не за цим.

— Може, ви прийшли сказати, що знайшли для нас повіз? — спитав Альбер, закурюючи сигару.

— Ще того менше; і ви, ваші милості, зробили б найкраще, якби покинули думати про це і пристали на те, що маєте. У Римі є речі можливі або неможливі. Коли вам кажуть, що неможливо, то й годі.

— У Парижі куди зручніше: коли вам кажуть, що це неможливо, ви платите вдвічі більше і зараз же отримуєте те, що вам потрібно.

— Так кажуть усі французи, — відповідав дещо ображений маестро Пастріні, — і я, їй-бо, не розумію, навіщо вони подорожують?

— Тому, — мовив Альбер, флегматично пускаючи дим під стелю й розгойдуючись на задніх ніжках свого фотелю, — тому подорожують тільки такі шаленці й бовдури, як оце ми; люди розважливі не полишають свій особняк на вулиці Ельдер, Гентському бульварі⁸ і поруч паризьких кафе.

Не доводиться пояснювати, що Альбер жив на названій вулиці, щодня ходив фешенебельним бульваром і обідав у тому єдиному кафе, де подають обід, і то лише за умови, що ти у добрій злагоді з офіціантами.

Маестро Пастріні нічого не відповів, очевидно обмірковуючи відповідь Альбера, що здалася йому не надто зрозумілою.

— Однак, — сказав Франц, перериваючи географічні роздуми господаря, — ви все ж прийшли до нас із якоюсь метою. Не розкажете нам, із якою саме?

— Ет, ви вгадали; мова ось про що: ви наказували подати коляску на восьму годину?

— Так.

— Збираєтеся поглянути на Колосео?

— Хочете сказати: на Колізей?

— Це одне і те ж.

— Хай і так.

— Ви загадали кучеру виїхати у ворота дель Пополо, проїхати вздовж зовнішнього муру і повернутись через ворота Сан-Джованні?

— Достоту так я і казав.

— Як на те, шлях такий неможливий.

— Неможливий?

— У кожному разі він вельми небезпечний.

— Небезпечний? Чого?

— Причина усього лиха — славетний Луїджі Вампа.

— Перш за все, шановний господарю, — сказав Альбер, — хто такий та ваша славнозвісність Луїджі Вампа? Можливо, у Римі про нього

знає кожен стрічний, але, запевняю вас, у Парижі про нього ніхто не чув.

— Як! Ви його не знаєте?

— Не маю такої честі.

— Ви ніколи не чули його імені?

— Зроду.

— То знайте, що це розбійник, перед яким Дечезаріс і Гаспарон — просто хлопчики з церковного хору.

— Увага, Альбере! — вигукнув Франц. — Ось нарешті і розбійник.

— Любий господарю, попереджаю вас, я не повірю жодному вашому слову. А якщо ми це зазначили, можете говорити до призволящого; слухаю вас. «Жив собі...» Ну, що ж, починайте!

Маестро Пастріні повернувся до Франца, який здавався йому найбільш розважливим із приятелів. Слід віддати належне цьому славному хлопцю. Хоч він і гостив у своєму готелі багатьох французів, але деякі властивості їхнього розуму збагнути не зміг.

— Ваша милосте, — сказав він у край серйозно, звертаючись, як ми вже сказали, до Франца, — якщо ви вважаєте мене брехуном, марно говорити вам те, що я мав намір вам повідомити; проте смію запевнити, що було це в інтересах вашої милості.

— Альбер не сказав, що ви — брехун, дорогий пане Пастріні, — перервав Франц, — він сказав, що не повірить вам, ото й усе. Але я вам повірю, будьте певні; кажіть же.

— Однак, ваша милосте, ви розумієте, що, якщо хтось не йме віри моїй правдивості...

— Дорогий мій, — перервав Франц, — ви уразливіший за Кассандру; проте вона була пророчицею, і її ніхто не слухав, а вам гарантовано увагу половини вашої аудиторії. Сідайте і розкажіть нам, хто такий пан Вампа.

— Я вже сказав вашій милості, що це — розбійник, якого не бачили з часів славетного Мастрільї.

— Але що спільного між цим розбійником і моїм наказом кучеру виїхати у ворота дель Пополо і повернутися через ворота Сан-Джованні?

— А те, — відповідав маестро Пастріні, — що ви можете спокійно виїхати в одні ворота, але я сумніваюся, щоб ви повернетесь через інші.

— Чому? — запитав Франц.

— Тому, що, коли настає ніч, навіть за п'ятдесят кроків від воріт небезпечно.

— Слово честі? — запитав Альбер.

— Пане віконте, — відповідав маестро Пастріні, досі до глибини душі ображений недовірою Альбера, — я це говорю не для вас, а для вашого супутника; він бував у Римі і знає, що такими речами не жартують.

— Друже мій, — сказав Альбер Францу, — ось і маємо чудову пригоду, набиваємо коляску пістолетами, мушкетонами і дубельтівками. Луїджі Вампа вирішує нас затримати, натомість ми затримуємо його; відтак доправляємо його в Рим, підносимо славетного розбійника до Його Святості Папи, той питає, чим він може винагородити нас за таку послугу. Ми без зайвих слів просимо у нього карету і двох коней із папських стаєнь і дивимося карнавал у кареті; не кажучи вже про те, що вдячний римський народ, либонь, увінчає нас лаврами на Капітолії і проголосить, як Курція⁹ і Горація Коклеса, рятівниками вітчизни.

Вираз обличчя маестро Пастріні під час цієї тиради Альбера годі було описати.

— По-перше, — заперечив Франц, — де ви візьмете ці пістолети, мушкетони і дубельтівки, якими збираєтесь напакувати нашу коляску?

— Звісно, не в моєму арсеналі, бо у мене в Террачіні відібрали навіть кинджал; а у вас?

— Зі мною вчинили так само в Аква Пенденте.

— Чи знаєте, люб'язний господарю, — сказав Альбер, закурюючи другу сигару від недопалка першої, — що це вельми зручно для грабіжників, і, мені здається, запроваджено навмисне, за змовою з ними?

Ймовірно, такий жарт здався господареві ризикованим, адже у відповідь він пробурмотів щось невиразне, звертаючись тільки до

Франца як до єдиної розумної людини, з якою можна було порозумітися.

— Ваша милість, звичайно, знає, що, коли на вас нападають розбійники, нема звичаю захищатися.

— Як?! — вигукнув Альбер, хоробрість якого повставала при думці, що можна мовчки дати себе пограбувати. — Як це «нема звичаю»?!

— А так. Будь-який опір був би марний. Що ви зробите проти десятка бандитів, які вискакують із канави, з якої-небудь халупи або з акведука і всі разом беруть вас на мушку?

— Дідька лисого! Нехай мене краще вб'ють! — вигукнув Альбер.

Маестро Пастріні поглянув на Франца очима, в яких виразно читалося: «Ясно, ваша милосте, у вашого приятеля клепки розсохлися».

— Дорогий Альбере, — заперечив Франц, — ваша відповідь чудова і варта корнелівської «*Qu'il mourût*»¹⁰; але там йшлося про порятунок Рима, і Рим цього вартий. Що ж стосується нас, то йдеться всього лише про задоволення якоїсь примхи, а важити життям через примху — смішно.

— *Per Vasso!*¹¹ — вигукнув маестро Пастріні. — От і чудово, це золоті слова!

Альбер налив склянку «*Lacryma Christi*»¹² і заходився пити маленькими ковтками, бурмочучи щось собі під ніс.

— Ну, маестро Пастріні, — продовжував Франц, — тепер, коли приятель мій заспокоївся і ви переконалися, що я налаштований на мирний лад, розкажіть нам, хто такий цей пан Луїджі Вампа. Хто він, пастух або вельможа? Молодий він чи старий? Малий або високий? Опишіть нам його, щоб ми могли принаймні його впізнати, якщо випадком здибаємо десь у суспільстві, як Сбогара¹³ або Лару¹⁴.

— Вам не знайти того, хто краще за мене розповів би про нього, ваша милосте, бо я знав Луїджі Вампа ще дитиною; і одного разу, коли я сам потрапив у його руки дорогою з Ферентіно в Алатрі, він згадав, на щастя для мене, про наше давнє знайомство; він відпустив мене і не тільки не взяв викупне, а й подарував мені першосортний годинник і розповів мені свою історію.

— Ану, покажіть годинник, — сказав Альбер.

Пастріні вийняв із камізелькової кишені чудовий брегет¹⁵ із ім'ям майстра, паризьким гербом і графською короною.

— Ось він.

— Хай йому хрін! — сказав Альбер. — Я вас вітаю! У мене майже такий само, — він вийняв свій годинник із кишені жилета, — і вартував мені три тисячі франків.

— Розкажіть історію, — сказав Франц, підсовуючи фотель і запрошуючи маестро Пастріні сісти.

— Ви дозволите, ваші милості? — запитав господар.

— Якої неволі, — відповів Альбер, — ви ж не проповідник, щоб говорити стоячи.

Господар сів, попередньо шанобливо вдаривши чолом кожному зі своїх майбутніх слухачів, що мало підтвердити його готовність розказати про Луїджі Вампа все те, про що б вони попросили.

— Стривайте, — сказав Франц, — зупиняючи маестро Пастріні, який уже розкрив рота. — Ви сказали, що знали Вампа дитиною. Тож, він ще зовсім молодий?

— Чи молодий він? Ще б пак! Йому виповнилося хіба двадцять два роки. О, цей хлопець далеко піде, не хвилюйтеся.

— Що ви на це скажете, Альбере? Нівроку: мати двадцять два роки, а вже уславитися! — зауважив Франц.

— Так, і в цьому віці Александр, Цезар і Наполеон, хоча згодом про них і заговорили, мали менший поспіх.

— Отже, — правив Франц далі, звертаючись до господаря, — герою вашої історії всього лише двадцять два роки?

— Тільки-но виповнилося, як я вже мав честь доповідати.

— А який він на зріст, великий чи маленький?

— Середній, десь такий, як його милість, — кинув господар, вказуючи на Альбера.

— Дякую за порівняння, — сказав Альбер, кланяючись.

— Розповідайте, маестро Пастріні, — сказав Франц, посміхнувшись уразливості свого друга. — А до якої суспільної верстви він належав?

— Він був простим пастухом в обійсті графа Сан-Феліче, між Палестриною й озером Габрі. Народився він у Пампінарі і з п'яти років найнявся до графа. Батько його, сам пастух, мав у Ананьї власне маленьке стадо і жив із того, що торгував баранячою шерстю й овечим сиром у Римі.

Маленький Вампа ще в ранньому дитинстві вирізнявся якимось несвітнім характером. Одного разу — було йому тоді лише сім років, — він з'явився до палестринського священика і попросив навчити його читати. Це було нелегко, бо ж маленький пастух не міг відбавлятися від стада; але добрий священик щодня ходив правити службу Богу в маленьке містечко, що було занадто бідне, щоб утримувати священика, і навіть не мало назви, тож зазвичай його називали просто «Борго»¹⁶. Він запропонував Луїджі чекати його на дорозі, щоб він тут же, на узбіччі, давав йому урок, але попередив, що уроки будуть дуже короткі й учневі доведеться бути вельми старанним.

Хлопчина залюбки погодився.

Луїджі щодня водив стадо на дорогу з Палестрини в Борго. Щодня о дев'ятій ранку тут проходив священик; він сідав із хлопчиком край канави, і маленький пастушок учився грамоти по требнику.

За три місяці він навчився читати.

Але цього було мало: хлопчина хотів навчитися писати.

Священик замовив учителю краснопису в Римі три прописи: один — великими буквами, інший — середніми, а третій — дрібними, і показав хлопчикові, як переписувати їх на грифельну дошку загостреною залізною паличкою.

Того ж вечора, загнавши стадо на ферму, Вампа побіг до палестринського слюсаря, узяв великий цвях, розжарив його, викував, закруглив і зробив із нього щось на кшталт античного стилоса.

Другого дня він понабирав грифельних дощок і взявся до роботи.

За три місяці він навчився писати.

Священик, здивований кмітливістю хлопчика і зворушений його старанністю, подарував йому кілька зошитів, пучок пір'їн і складаний ніжик.

На хлопчика чекала нова наука, яку, втім, було не порівняти з попередньою.

За тиждень він орудував пером так само добре, як і своїм стилосом.

Священик розповів про нього графу Сан-Феліче; той захотів глянути на малого, загадав йому показати, як він уміє читати і писати, наказав своєму управителю годувати хлопчика разом зі слугами і поклав йому платню — два піастри на місяць.

На ці гроші Луїджі купував книги й олівці.

Маючи незвичайний дар відтворення, він, як той юний Джотто, малював на грифельних дошках своїх овець, дерева й будинки.

Потім за допомогою складаного ножика він заходився обточувати дерево і надавати йому різні форми. Так почав свою науку і Пінеллі¹⁷, знаменитий скульптор.

Своє стадо поблизу Палестрини стерегло й одне дівча років шести, отже трохи молодше за Луїджі; ні батька, ні матері в дівчинки не було, народилася вона в Вальмонтоне, і звали її Терезою.

Діти зустрічалися, сідали одне біля одного і, поки їхні стада, змішавшись, паслися разом, базікали, сміялися і грали; ввечері вони відокремлювали стадо графа Сан-Феліче від стада барона Черветрі і розходилися в різні боки, домовившись знову зустрітися наступного ранку. Вони ніколи не відбігали цієї умови і, таким чином, росли разом.

Луїджі виповнилося дванадцять років, а малій Терезі — одинадцять.

Тимчасом з роками їхні природні нахили розвивалися.

Луїджі і раніше плекав свій мистецький хист, наскільки це можливо було на самоті, що ж до вдачі, то часом він ні з того ні з сього удавався в тугу, або ж міг скипіти, то гнівався не знати чому і, хай там як, безугавно глузував. Жоден із хлопчиків Пампінарі, Палестрини і Вальмонтоне не тільки не здолав якомсь вплинути на нього, але навіть не спромігся з ним заприятелювати. Його свавільна вдача, що диктувала йому вимогливість і небажання ні в чому поступатись, усувала від нього будь-який прояв дружелюбності або бодай симпатії. Одна Тереза єдиним поглядом, словом, жестом приборкувала його норавливий

характер. Він скорявся помаху жіночої руки, а чоловіча рука, байдуже чия, могла тільки зламати його, але не зігнути.

Тереза, натомість, була дівчинкою живою, бадьорою і веселою, але дуже вже кокетливою; два пістри, що їх видавав Луїджі управитель графа Сан-Феліче, усі вторговані хлопцем гроші за різні дрібнички, які він продавав римським торговцям іграшок, йшли на перлові сережки, скляні намиста й золоті шпильки. Тож, завдяки щедрості свого юного друга, Тереза була найгарнішою і найошатнішою селяночкою в околицях Рима.

Діти росли, проводячи разом цілі дні і безперешкодно віддаючись потягам своїх недосвідчених натур. У розмовах, бажаннях і мріях Вампа завжди уявляв себе капітаном корабля, якимось полководцем або губернатором якої-небудь провінції, а Тереза бачила себе багатою, вбраною у найгарніші сукні, в супроводі лакеїв у лівреях. Цілий день переносячись мріями у своє блискуче й неймовірне майбутнє, вони розлучалися, щоб загнати своїх баранів у хлів, і спускалися з висоти своїх мріань до нужденності свого справжнього становища.

Одного разу молодий пастух сказав графському управителю, буцімто бачив, як вовк вийшов із Сабінських гір¹⁸ і никав навколо його стада. Управитель дав йому рушницю, а Вампа тільки цього й хотів.

Випадком у руки хлопцю потрапила рушниця від знаного майстра з Брешії¹⁹, що стріляла не гірше за англійський карабін; але якось граф, добиваючи поранену лисицю, зламав рулю і забракував рушницю.

Але такому вправному різьбяру, як Вампа, полагодити рушницю було як трава на гостру косу. Виміряв він старе ложе, вирахував, що треба змінити, щоб припасувати рушницю до свого ока, і змайстрував нову рулю з такою розкішною різьбою, що якби він захотів продати в місті саме тільки дерево, то отримав би за нього певно п'ятнадцять-двадцять пістрів.

Утім він аж ніяк не збирався цього робити: рушниця була його заповітною мрією. У всіх країнах, де незалежність замінює свободу, перша потреба будь-якої сміливої людини, будь-якої могутньої спілки — мати зброю, з якою можна було б нападати і захищатися

і яка, наділяючи свого володаря страшною силою, змушує інших на нього зважати.

З цієї хвилини весь вільний час Вампа вправлявся у стрільбі; він накупив пороху і куль, і все для нього стало мішенню: змарнілий сіренький стовбур сумної оливи, що ріс на схилах Сабінських гір; лисиця, що під вечір виходила з нори в пошуках здобичі; орел, який ширяє у небі. Невдовзі він так наламався, що Тереза перемогла страх, який спочатку відчувала, чуючи щоразу постріл, і милувалася тим, як її юний товариш заганяв кулю, куди хотів, так влучно, наче вкладав її рукою.

Одного вечора вовк і справді вибіг із гаю, біля якого вони зазвичай сиділи. Не встиг звір зробити і десяти кроків, як упав мертвим.

Вампа, гордий своєю удачею, звалив його на плечі і приніс в обійстя.

Усе це дало Луїджі Вампа певну славу в околицях; людина, що стоїть вище інших, де б вона не була, завжди знаходить прихильників. У всій окрузі про молодого пастуха говорили як про найспритнішого, найсильнішого і найхоробрішого хлопця на десять льє навкруги; і хоча в устах місцевих Тереза дедалі частіше мала славу заледве не першої красуні поміж Сабінських дівчат, ніхто не наважувався похопитись її словом про кохання, бо ж усі знали, що її кохає Вампа.

А тимчасом Луїджі і Тереза жодного разу не говорили між собою про кохання.

Вони вирости одне біля одного, як два дерева, що переплелися під землею корінням, над землею — гілками й ароматами — в повітрі; у них було тільки одне бажання: завжди бути разом; це бажання стало потребою, і вони радше погодилися б померти, ніж розлучитися бодай на один день.

Терезі було шістнадцять років, а Луїджі — сімнадцять.

Під цей час почали говорити про банду розбійників, яка зібралася в Лепінських горах. Розбій ніколи не вдавалося викорінити в околицях Рима. Часом бракує отамана; але варто такому тільки з'явитися, як біля нього негайно ж збирається банда.

Знаменитий Кукуметто, на якого влаштували облаву в Абруццо і вигнали за межі Неаполітанських володінь, де він провадив

справжню війну, перехопився, як Манфред²⁰, через Гарільяно і знайшов притулок між Сонніно і Юперно, на берегах Амазії.

Тепер він набирає зграю, йдучи за прикладом Дечезаріса і Гаспароне і сподіваючись незабаром перевершити їх. З Палестрини, Фраскаті і Пампінари зникло кілька юнаків. Спочатку їхньою долею переймалися, потім дізналися, що вони вступили в зграю Кукуметто.

Незабаром Кукуметто став предметом загальної уваги. Розповідали про його незвичайну хоробрість й обурливу грубість.

Одного разу він викрав дівчину, дочку землеміра з Фрозіноне. Закони бандитів непорушні: дівчина належить спочатку викрадачеві, потім інші кидають жереб, і нещасна йде на виграшку всій зграї, поки не набридне розбійникам або ж не помре.

Коли батьки досить багаті, щоб заплатити викуп, до них відправляють гінця, котрий домовляється про суму; полонянка відповідає головою за безпеку посланого. Якщо дівчину відмовляються викупати, то доля її вирішена.

У викраденої дівчини в зграї Кукуметто був коханий, звали його Карліні.

Помітивши його, вона простягнула до нього руки, сподіваючись на порятунок, але бідолашний Карліні, упізнавши її, відчув, що серце його розривається: він не мав сумнівів щодо подальшої долі своєї коханої.

Однак, що він був улюбленцем Кукуметто, три роки ділив із ним усі небезпеки і навіть одного разу врятував отаману життя, застреливши карабінера, який уже заніс шаблю над його головою, то сподівався, що Кукуметто трохи зглянеться на нього.

Одвів він отамана вбік, у той час як дівчина, сидячи під високою сосною, посеред лісової галявини, закривала обличчя яскравою косинкою, які носять римські селянки, щоб заховати його від хтивих поглядів розбійників.

Карліні виклав отаману все: про кохання з полонянкою, клятви вірності і як вони щоночі, відколи банда розташувалася в цих місцях, зустрічаються серед руїн.

Якраз цього вечора Карліні послали в сусіднє село, через що хлопець не міг з'явитися на побачення; утім, там нібито випадково опинився Кукуметто і викрав дівчину.

Карліні благав отамана зробити заради нього виняток і пощадити Риту, запевняючи, що батько її багатий і дасть добре викупне.

Кукуметто вдав, що схиляється на благання свого друга, і доручив йому знайти пастуха, якого можна було б послати до батька Рити, у Фрозіноне.

Карліні радісно підбіг до дівчини, сказав їй, що вона врятована, і попросив її написати батькові листа, щоб розказати йому, що з нею сталось, і повідомити йому, що за неї вимагають триста піастрів викупу.

Батькові давали терміну дванадцять годин, до дев'ятої наступного ранку.

Щойно дівчина написала листа, Карліні схопив його і побіг у долину шукати гінця.

Він знайшов молодого пастуха, що заганяв у загороду своє стадо. Пастухи, котрі мешкають поміж містом і горами, на кордоні між диким і цивілізованим життям, — зазвичай посланці розбійників.

Пастух негайно вирушив, обіцяючи за годину дістатися Фрозіноне.

Карліні, радісний, повернувся до коханої, щоб передати їй цю добру звістку.

Прийшов він, коли банда вместилася на галявині; розбійники саме вечеряли, весело наминаючи харчі, що їх вони позабирали в селян як данину; але марно парубок шукав між веселими співтраpezниками Кукуметто й Риту.

Він запитав, де вони; у відповідь бандити голосно зареготали. Холодний піт виступив на лобі Карліні, волосся на голові полізло догори.

Він повторив своє запитання. Один із співтраpezників налив у склянку орвієтського вина і простягнув його Карліні.

«За здоров'я хороброго Кукуметто і красуні Рити!»

Тієї ж хвилини Карліні почув жіночий крик. Він зрозумів усе. Хлопець схопив склянку, кинув нею в обличчя частувальнику

і кинувся на крик.

Пробігши кроків сто, за кущем побачив Кукуметто, який тримав в обіймах непритомну Риту.

Помітивши Карліні, Кукуметто зірвався на ноги і навів на нього два пістолети.

Розбійники глянули один на одного: один — зі хтивою посмішкою на губах, інший — білий як смерть на виду.

Можна було думати, що зараз між цими людьми дійде до жорстокої сутички. Але мало-помалу риси Карліні розгладилися, його рука, що схопилася за один із пістолетів, які стриміли в нього за поясом, повиснула в повітрі.

Рита лежала на землі між ними.

Місячне світло осявало цю сцену.

«Ну то як? — мовив Кукуметто. — Виконав ти моє доручення?»

«Так, отамане, — відказав Карліні, — і завтра, о дев'ятій годині, батько Рити буде тут із грошима».

«Дуже добре. А поки ми проведемо веселу нічку. Дівчина ця шедеврально, смак у тебе нівроку, Карліні. А що я не якийсь там себелюбець, то ми зараз повернемося до побратимів і тягнутимемо жереб, кому вона тепер дістанеться».

«Отже, ви вирішили вчинити з нею, як зазвичай?» — запитав Карліні.

«А чому б робити для неї виняток?»

«Я думав, що, зважаючи на моє прохання...»

«Чим ти кращий за інших?»

«Ваша правда».

«Але ти не переживай, — сміючись, правив далі Кукуметто, — рано чи пізно і тобі ряд дійде».

Карліні зціпив зуби так, що ті аж скрипнули.

«Ну, що, — сказав Кукуметто, роблячи крок у бік побратимів, — ти йдеш?»

«Уже йду».

Кукуметто пішов, озираючись на Карліні, бо ж, мабуть, побоювався, що той нападе на нього ззаду. Але ніщо в молодому розбійнику не

виказувало ворожих намірів.

Він продовжував стояти, скрижувавши руки, над досі непритомною Ритою.

У Кукуметто промайнула думка, що Карліні хоче схопити її на руки і бігти з нею. Але це було йому не в голові, бо він уже отримав від Рити все, що хотів; а що стосується грошей, то триста піастрів, розділених між усією бандою, були настільки незначною сумою, що вони його не цікавили.

Він і далі йшов собі до галявини; на його подив, Карліні з'явився там майже одночасно з ним.

«Жереб! Жереб!» — закричали розбійники, уздрівши отамана.

І очі всіх цих людей спалахнули п'яним залассям і пожадливістю, у червоному відблиску багаття вони були схожі на демонів.

Вимога їхня була справедлива; тому на знак згоди ватажок кивнув головою. Записки з іменами, у тому числі і з ім'ям Карліні, поклали в капелюх, і наймолодший із банди витягнув з цієї саморобної урни одну з записок.

На цій записці було зазначене ім'я Дьяволаччо.

Це був той самий, який запропонував Карліні випити за здоров'я отамана і якому той у відповідь жбурнув склянку в обличчя.

З широкої рани, що тягнулася від скроні до підборіддя, юшила кров.

Коли прочитали його ім'я, він голосно зареготав.

«Отамане, — сказав він, — тільки-но Карліні відмовився випити за ваше здоров'я; запропонуйте йому випити за моє; можливо, він пристане на ваше прохання радніше, ніж на моє».

Усі очікували якого-небудь спалаху з боку Карліні; але, на диво всім, він узяв однією рукою склянку, іншою — пляшку і налив собі вина.

«За твоє здоров'я, Дьяволаччо», — сказав він спокійним голосом.

І він дмухнув склянку, причому рука його навіть не затремтіла. Потім, сідаючи до вогнища, розбійник мовив:

«Дайте мені мою пайку ввечері! Я трохи натюпався і зголоднів».

«Хай живе Карліні!» — закричали розбійники.

«Так і треба! Ось це називається вчинити по-товариському».

І всі знову сіли навколо багаття; тимчасом Дьяволаччо пішов.

Карліні любенько їв і пив.

Розбійники здивовано поглядали на нього, спантеличені його байдужістю, аж раптом почули позаду себе важкі кроки.

Вони обернулися: до багаття підходив Дьяволаччо з молодою полонянкою на руках.

Голова її була закинута, довге волосся спускалося до землі.

Що ближче він підходив до світлого кола багаття, то виразнішала блідість дівчини і блідість розбійника.

Поява ця була така зловісна й урочиста, що всі підвелися, крім Карліні, який сидів собі й далі, наче й не було нічого, продовжуючи любісінько їсти й пити.

Дьяволаччо підходив чимраз ближче на тлі загального мовчання і, нарешті, поклав Риту до ніг отамана.

Тоді всі зрозуміли, чому такий блідий розбійник і така бліда дівчина: зліва з-під її грудей стирчала ручка ножа.

Всі уп'ялися очима в Карліні: у нього на поясі висіли порожні піхви.

«Так, — сказав отаман, — тепер я розумію, чого Карліні відстав».

Дикі натури вміють цінувати мужній учинок; хоча, можливо, жоден із розбійників не зробив би того, що й Карліні, проте вчинок його добре розуміли.

Карліні теж устав із місця і підійшов до тіла, поклавши руку на руків'я пістолета.

«А тепер, — сказав він, — хто-небудь позмагається зі мною за цю жінку?»

«Ніхто, — відповів отаман, — вона твоя!»

Карліні підняв її на руки і виніс із освітленого кола, що його відкидало полум'я багаття. Кукуметто, як зазвичай, порозставляв вартових, і розбійники, загорнувшись у плащі, полягали спати біля вогню.

Опівночі вартові збили тривогу: тієї ж миті отаман і розбійники були на ногах.

Це батько Рити приніс викуп за дочку.

«Бери, — сказав він отаману, подаючи мішок із сріблом. — Ось триста пістрів. Віддай мені мою дочку».

Але ватажок, не взявши грошей, зробив йому знак іти за ним. Старий послухався; вони пішли за дерева, крізь гілля яких просвічував місяць. Кукуметто зупинився, простягнув руку і вказав старому на дві фігури під деревом.

«Ось, — мовив він, — вимагай свою дочку у Карліні, він дасть тобі звіт у всьому».

І повернувся до побратимів.

Старий завмер на місці, скляноокий. Він відчував, що якась невідома біда, величезна, непоправна, звисла над його головою. Врешті-решт чоловік зробив кілька кроків у бік тих двох, намагаючись розгледіти, котрий із них розкаже йому про все.

Зачувши кроки, Карліні підніс голову, і відтоді очі старого дедалі ясніше почали розрізняти обриси двох осіб.

На землі лежала жінка; голова її була на колінах чоловіка, нахиленого над нею; піднісши голову, той відкрив обличчя жінки, котру притискав до грудей.

Старий упізнав свою дочку, а Карліні впізнав старого.

«Я чекав тебе», — сказав розбійник батькові Рити.

«Стерво! — вигукнув старий. — Що ти наробив?»

І він із жахом глянув на Риту, нерухому, закривавлену, з ножем у грудях. Місячний промінь падав на неї, вихоплюючи з темряви тьмяним світлом.

«Кукуметто згвалтував твою доньку, — сказав Карліні, — я кохав її і тому вбив; по ньому вона стала б іграшкою для всієї зграї».

Старий не обмовився й словом, але зблід, як привид.

«Якщо я винен, — правив далі Карліні, — помстися за неї».

Він вирвав ніж із грудей дівчини й однією рукою подав його старому, а іншою розстібнув камізелю й відкрив свої груди.

«Ти добре зробив, — сказав старий глухим голосом, — обійми мене, сину мій!»

Карліні, ридаючи, упав в обійми батька своєї коханої. То були перші сльози в житті цієї заплямованої кров'ю людини.

«А тепер, — сказав старий, — допоможи мені поховати мою дочку».

Карліні приніс два заступи, і вони почали рити могилу під густою кроною дуба.

Коли могила була вирита, батько перший поцілував небіжчицю, по ньому — коханий; потім один узяв її за ноги, інший — за плечі, й опустили в могилу.

Обидва встали на коліна по краях могили і прочитали молитви за покійною.

Потім вони знову взялися за заступи і засипали могилу.

Старий простягнув Карліні руку.

«Дякую тобі, сину мій, — мовив він, — тепер залиш мене на самоті».

«Але ж як...» — сказав той.

«Залиш мене, я тобі так загадую».

Карліні скорився, приєднався до побратимів, загорнувся в плащ і невдовзі заснув, напевно, так само міцно, як вони.

Ще напередодні було вирішено змінити кіш.

За годину до світанку Кукуметто побудив своїх бандитів і наказав вирушати.

Але Карліні не хотів іти з лісу, не дізнавшись, що сталося з батьком Рити.

Він пішов до того місця, де його залишив.

Старий висів на гілці дуба, що кидав тінь на могилу його дочки.

Над могилою коханої та тілом її батька Карліні присягнувся помститися за обох.

Але справдити свою присягу він не встиг: за два дні по тому Карліні був убитий у сутичці з римськими карабінерами.

Усі дивувалися хіба що тому, що він, хай і стояв обличчям до ворога, дістав кулю у спину.

Але коли один із розбійників пригадав, що Кукуметто був за десять кроків позаду Карліні тієї хвилини, коли той упав, — подив де й подівся.

Того ранку, коли банда вибиралася з Фрозінонського лісу, Кукуметто в темряві пішов за Карліні, чув його клятву і, як людина обачна, випередив його.

Про цього страшного отамана розповідали ще багато інших не менш дивовижних історій.

Тому від Фонді до Перуджі всі тремтіли, лише чуючи ім'я Кукуметто. На тему цих розповідей часто вели розмови Луїджі й Тереза.

Тереза тремтіла від страху, але Вампа з посмішкою заспокоював її, поплескуючи рукою свою добру рушницю, що так влучно стріляє; а якщо вона не заспокоювалася, він указував їй на ворона, що сидів за сто кроків від них на сухій гілці, прицілювався, натискав курок, і застрелений птах падав під дерево.

Час невпинно спливав; юнак і дівчина вирішили звінчатися, коли Луїджі виповниться двадцять років, а Терезі — дев'ятнадцять.

Обоє вони були сироти, і просити дозволу на шлюб їм потрібно було тільки у своїх панів; юнак і дівчина звернулися до них із проханням, і ті не заперечували.

Одного разу, розважаючи над майбутнім, Луїджі та Тереза раптом почули постріли; потім із гаю, біля якого вони своїм звичаєм пасли стада, вискочив чоловік і кинувся в їхній бік.

«За мною женуться! — підбігши ближче, крикнув він. — Можете мене сховати?»

Парубок та дівчина відразу здогадалися, що це розбійник, але між римським селянином і римським розбійником існує вроджена приязнь, — перший завжди готовий допомогти другому.

Вампа мовчки підбіг до каменя, що закривав вхід у їхню печеру, відсунув його, вказав втікачеві на цю всім невідому криївку, закрив за ним вхід і сів на своє колишнє місце біля Терези.

Майже відразу ж на узліссі з'явилися чотири кінних карабінери; троє, певно, шукали втікача, а четвертий тягнув за ший спійманого розбійника.

Карабінери метнули очима на місцевість, уздріли хлопця й дівчину, навскач пригналися до них і заходилися розпитувати.

Ті нікого не бачили.

«Прикро, — сказав начальник патруля, — той, кого ми шукаємо, отаман».

«Кукуметто?» — мимоволі вигукнули в один голос Луїджі й Тереза.

«Так, — відповів начальник, — а що за його голову призначено нагороду в тисячу римських скудо, то п'ятсот із них дісталися б вам, якби ви допомогли нам його спіймати».

Юнак та дівчина перезирнулися. У карабінера майнула надія. П'ятсот римських скудо — це три тисячі франків, а три тисячі франків — ціле багатство для двох сиріт, які збираються звінчатися.

«Так, прикро, — відказав Вампа, — але ми його не бачили».

Карабінери погнали кіньми в різні боки, але нікого не знайшли.

Потім, один по одному, вони зникли.

Тоді Вампа відсунув камінь, і Кукуметто вийшов з печери.

Він бачив крізь щілину гранітних дверей, як хлопець і дівчина розмовляли з карабінерами; здогадався, про що вони говорили, прочитав на обличчі Луїджі й Терези тверду рішучість не виказувати його. Вийнявши з кишені гаманець, набитий золотом, Кукуметто простягнув його їм.

Вампа гордовито підніс голову, але у Терези засяяли очі, коли вона подумала, скільки можна накупити коштовностей і розкішних строїв за це золото.

Кукуметто був справжній диявол, змії, який прибрав подобу розбійника; він перехопив цей погляд, вгадав в Терезі гідну дочку Єви і, перш ніж сховатися в гаю, кілька разів озирнувся, немов прощаючись зі своїми рятівниками.

Спливло кілька днів. Кукуметто більше не з'являвся, і про нього нічого не було чути.

Наближався час карнавалу. Граф Сан-Феліче вирішив дати великий костюмований бал, на який було запрошено найдобірніше римське суспільство.

Терезі кортіло побувати на святі. Луїджі ублагав управителя дозволити йому супроводжувати Терезу на бал, затесавшись поміж слуг.

Свято граф улаштував, щоб порадувати свою дочку Кармолу, за якою душі не чув.

Років Кармола мала стільки ж, як і Тереза, та й на зріст була така, як вона, до того ж, вродою Тереза не поступалася графській доньці.

У вечір святкування Тереза вдягнула своє найкраще убрання, повстромляла у волосся найдорожчі шпильки, начепила на шию найяскравіші пацьорки. Вона була в костюмі селянки з Фраскати.

Луїджі вбрався у мальовничий празниковий стрій тосканських селян.

Хлопець і дівчина, як було домовлено, затесалися серед слуг.

Святкування вирізнялося незвичайною пишнотою. Не тільки графський будинок горів сотнями вогнів, але на всіх деревах у парку висіли строкаті ліхтарики. Тому численні гості незабаром повиходили з багатих покоїв на тераси, а з терас — на паркові алеї.

На кожному перехресті грав оркестр, стояли столи з перекусками й напоями; погуляльники зупинялися, складали кадрили і танцювали, де заманеться.

Кармела була в костюмі жительки Соніно. Чепець її був розшитий перлами, золоті шпильки виблискували діамантами, пояс із турецького шовку, затканий великими квітами, охоплював її стан, сорочка й спідниця були з кашеміру, фартушок — із індійського мусліну, а за гудзики для корсажа правили самоцвіти.

Одна з її подруг вистроїлась як селянка з Неттуно, друга — з Річчи.

Четверо юнаків із найбагатших і знатних родин у Римі супроводжували їх із тим виключно італійським вільним поводженням, рівного якому немає в жодній іншій країні; вони теж були вбрані селянами — з Альбано, Веллетрі, Чівіта-Кастеллана і Сора.

Годі й казати, що чоловічі строї, так само як і жіночі, іскрилися золотом і камінням.

Кармелі захотілося скласти кадрили із однорідних костюмів, але бракувало четвертої дами.

Кармела оглянула натовп: жодна красуня не мала потрібного вбрання.

Граф Сан-Феліче вказав їй на Терезу, що стояла віддалік серед селян, спираючись на руку Луїджі.

«Ви дозволите, батьку?» — запитала Кармела.

«Звісно, — відповів граф, — як-не-як у нас карнавал!»

Кармела нахилилася до свого кавалера і тихо сказала йому кілька слів, вказуючи на дівчину. Парубок простежив за напрямком гарненької ручки, уклонився на знак покори і рушив запрошувати Терезу на кадриль, складену дочкою графа.

Тереза зашарілася на виду. Вона запитально глянула на Луїджі, — відмовлятися не випадало. Луїджі повільно випустив її руку, і вона, тремтячи всім тілом, дала себе відвести своєму витонченому кавалеру і зайняла місце в аристократичній кадрилі.

Звичайно, оку художника точний і строгий костюм Терези сподобався б більше, ніж сукні Кармели та її подруг; але Тереза була дівчина легковажна і чепуриста; вишивка з мусліну, золоте пальмове листя на поясі, пишний кашемір — усе це засліплювало її, а блиск сапфірів та алмазів зводив із розуму.

Але і в Луїджі зародилося нове, невідоме почуття: це був щем, який спершу роз'їдав йому душу, а відтак розлився по жилах й охопив усе тіло. Він стежив очима за найменшими рухами Терези та її кавалера; коли вони бралися за руки, у нього паморочилося в голові, кров пульсувала в жилах, а у вухах неначе дзвеніло. Коли вони розмовляли і Тереза скромно, утупивши очі в землю, слухала балачки свого кавалера, Луїджі читав у полум'яних поглядах красивого юнака, що він не просто балакає — він підкурює дівчину ладаном; тоді йому здавалося, що земля усовується йому з-під ніг і всі голоси пекла нашіптують йому про смерть і вбивство. Боячись, що він мимоволі дійде божевілля, Вампа однією рукою хапався за зелену огорожу, біля якої стояв, а другою гарячково стискав різьблене руків'я кинджала, що стирчав за поясом і що його він, сам не помічаючи, раз у раз майже виймав із піхов.

Луїджі ревнував! Він відчував, що така марнославна й самозакохана Тереза може від нього ушитися.

А проте, юна селянка, спочатку боязка й перелякана, невдовзі оговталася від збентеження. Ми вже сказали, що вона була красуня. Цього мало, — вона була сповнена грації, тієї дикої грації, яка в тисячу разів привабливіша за нашу манірну й удавану граційність.

Вона стала царицею кадрили, і якщо вона заздрила дочці графа Сан-Феліче, то ми не сміємо стверджувати, що Кармела дивилася на неї не без ревнощів.

Коли кадрили скінчилася, витончений кавалер, аж розсідаючись у солодких словах, відвів її на колишнє місце, де дівчину чекав Луїджі.

Кілька разів під час кадрили Тереза поглядала на нього і бачила його бліде, викривлене обличчя. Одного разу навіть перед її очима зловісною блискавкою блиснуло лезо кинджала.

Майже з трепетом узяла вона під руку свого коханого.

Кадриль мала великий успіх, і стало ясно, що ось-ось складуть нову; хіба що Кармела була проти; але граф Сан-Феліче так наполегливо просив її, що врешті вона теж згодилася.

Негаймо ж один із кавалерів кинувся запрошувати Терезу, без якої не можна було скласти кадрили; але її як віл лизнув.

Луїджі, відчуваючи, що не витримає другої спроби, наполовину умовив, наполовину змусив Терезу перейти в іншу частину саду. Тереза знехотя згодилася; але, дивлячись на спотворені риси Луїджі, те, як його мовчанню товаришать нервові дрижі, вона розуміла, що в ньому відбувається. Дівчина й сама була сповнена збурення; і хоч вона ніби й не почувалася до вини, проте розуміла, що Луїджі має право їй дорікнути, — за що? — вона не знала, але відчувала проте, що заслужила цей докір.

Однак, на превеликий подив Терези, Луїджі мовчав і за весь вечір не вимовив ані слова. Тільки коли вечірня прохолода змусила гостей покинути сад і браму замкнули, щоб зробити вечірку домашньою, Луїджі, провівши Терезу додому, спитав:

«Терезо, про що ти думала, коли танцювала навпроти молодій графині?»

«Я думала, — відверто відповіла дівчина, — що віддала б півжиття за таке вбрання, як у неї».

«А що говорив тобі твій кавалер?»

«Він говорив, що тільки від мене залежить, матиму я таке вбрання чи ні, і що мені треба сказати тільки слово».

«Він мав цілковиту рацію, — зауважив Луїджі. — То ти хочеш мати таке вбрання?»

«Еге ж».

«То воно в тебе буде!»

Тереза здивовано піднесла голову і хотіла поставити запитання; але його обличчя було таке похмуре й страшне, що слова застигли в неї на губах.

Зрештою, сказавши все, Луїджі миттю пішов геть.

Тереза дивилася йому вслід. Коли ж парубок зник у темряві, вона, зітхнувши, увійшла в будинок.

Тієї ж ночі скоїлося лихо: ймовірно, необачні слуги забули загасити вогні, і на віллі Сан-Феліче спалахнула пожежа, у флігелі, де містилися кімнати чарівної Кармели. Прокинувшись посеред ночі, вона побачила полум'я, скочила з ліжка і, накинувши на себе халат, кинулася до дверей; але коридор, який їй треба було пробігти, був уже охоплений вогнем. Тоді вона вернула у свою кімнату, голосно гвалтуючи. Раптом її вікно, розташоване на висоті двадцяти футів від землі, відчинилося; у кімнату застрибнув селянський хлопець, схопив її на руки і з якоюсь надлюдською силою й спритністю виніс на галявину; Кармела зомліла. Коли вона опритомніла, біля неї був її батько. Довкола юрмилися слуги, намагаючись їй допомогти. Весь придомок вілли згорів; але хто думав про це, коли Кармела була жива й здорова?

Її рятівника шукали всюди; але він не з'являвся. Питали всіх, але ніхто його не бачив. Сама ж Кармела була так схвильована, що не встигла розгледіти його обличчя.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ